

Vertalen wat er staat

Hilde Pach vertaalde bijna alle boeken van Amos Oz naar het Nederlands. Op 22 maart krijgt ze de prestigieuze Martinus Nijhoff Vertaalprijs 2014.

ACHSA VISSSEL

Gefeliciteerd! Is dit de eerste grote prijs die je wint? In 2007 won ik al de Vertaalprijs van het Fonds voor de Letteren. Maar dit is de grote vertaalprijs van Nederland, het mooiste wat je kunt krijgen. Een hele eer.

Hoe word je zonder Joodse achtergrond vertaler Jiddisj en Hebreeuws?

Mijn interesse in Joodse zaken begon al vroeg: op de basisschool had ik Joodse vriendinnetjes. Als tiener hield ik me bezig met het conflict tussen Israël en de Palestijnen. Ik vond mezelf links en naast de aantrekkingskracht van alles wat Joods was vond ik dat er een heleboel niet deugde in Israël. Een interview in de NRC met Amos Oz, rond de tijd van de Jom Kipoeroorlog, was een eyeopener. Voor het eerst hoorde ik iemand die er trots op was Israëli te zijn, maar ook kritiek uitte en de Palestijnse gebieden wilde teruggeven. Toen ik Nederlands ging studeren verdiepte mijn interesse zich: ik koos Hebreeuws en Jiddisj als bijvakken. In de studentenflat in Diemen kwam ik in een wereldje van Israëli's terecht. Doordat ik iets anders wilde dan het voor de hand liggende leraarschap kwam ik op het spoor van Amphora Books, een door de familie Mock gerunde uitgeverij in Joodse en Israëlische boeken. Naast mijn studie werkte ik er als manusje-van-alles; ik deed redactiewerk en maakte boeken persklaar. Als eerste project vertaalde ik *De Heuvel van de Boze Raad* van Amos Oz. Toen de uitgeverij een periode minder actief was kocht uitgeverij Meulenhoff Oz' volgende boek *Volmaakte rust*. Er waren toen nauwelijks vertalers Hebreeuws. Ik bood mezelf aan en dat was dat.

Is het niet onverwacht dat je Hebreeuws vertaalt, terwijl je eigenlijk neerlandica bent?

Ik heb alle colleges Modern Hebreeuws gevolgd, en wat Bijbels Hebreeuws en misjna en midrasj. Voor literair vertalen zijn geen eisen. Als een uitgever vindt dat je goed bent, kun je aan de slag – en blijkbaar is men tevreden over me. In het begin van mijn carrière kreeg ik meteen goede, moeilijke boeken aangeboden, waarmee ik mijn naam heb kunnen vestigen. Zie: *Liefde* van David Grossman bijvoorbeeld. Later vertaalde ik van Grossman alleen nog *De grammatica van het gevoel* (later herdrukt als *De uitvinder van geheimen*). Mensen die denken dat ik dé Grossman-vertaler ben, hebben het dus mis.

Nee, je bent dé Amos Oz-vertaler...

Daar lijkt het op, ja. Bij Meulenhoff vertaalde ik bijna al zijn werk, en toen hij overstapte naar de Bezige Bij zat ik midden in *Een verhaal van liefde en duisternis* en ging gewoon met hem mee. Uiteindelijk is er maar één fictieboek van hem dat ik niet vertaald heb: *Noem het nog geen nacht*. Ik had het te druk, als stadsdeelwethouder in de Watergraafsmeer,

en collega Ruben Verhasselt heeft het in mijn plaats gedaan.

Wat is de essentie van vertalen?

Het belangrijkste is dat je kunt aanvoelen wat een schrijver bedoelt en dat zo in de doeltaal weergeeft dat het dezelfde indruk teweegbrengt als het origineel. Helemaal precies kan dat niet, een Israëli heeft nou eenmaal een heel andere culturele achtergrond dan een gemiddelde Nederlandse lezer.

Mogen we jouw geheim weten?

Ik weet dat taalwetenschappers erom lachen, maar ik probeer te vertalen wat er staat, zo letterlijk mogelijk. Pas als ik denk dat er iets anders uit is gekomen dan de schrijver bedoelt ga ik sleutelen. Werkwoordsvormen zijn bijvoorbeeld anders in het Hebreeuws dan in het Nederlands. Daar moet je keuzes in maken die tot logische resultaten leiden. Verder heb je taalgevoel nodig, creativiteit en goede beheersing van beide talen. En wat kennis van de achtergronden.

Moet je niet over van alles iets weten?

Soms moet je research doen, om het verhaal te laten kloppen. Van A.B. Yehoshua heb ik *Vriendschappelijk vuur* vertaald, waarin uitgelegd wordt hoe een lift werkt. Dan moet ik me ook een beetje in het liftwezen verdiepen. Net zoals de schrijver heeft gedaan, want die is ook geen liftdeskundige.

Is het zo dat wanneer je een boek vertaalt, je eigenlijk een boek schrijft?

Nee. Dat is een valkuil voor sommige vertalers. Misschien dat die zelf graag een boek willen schrijven, en het daarom mooier maken dan het is. Maar je moet geen zinsstructuur gaan veranderen of willen uitleggen omdat je het niet duidelijk vindt. De auteur

Uit het juryrapport

'Ondanks de grote verschillen tussen het Hebreeuws en het Nederlands, weet Hilde Pach in zuiver en soepel Nederlands dicht bij de brontekst te blijven. Voor de vertalingen van complexe Hebreeuwse monologen, als die uit literaire werken van Oz en Grossman, trekt Pach daarbij alle poëtische registers open. Vanwege haar buitengewone vertaalkwaliteiten, heeft de jury unaniem besloten Hilde Pach aan te bevelen bij het bestuur van het Cultuurfonds voor toekenning van de Martinus Nijhoff Vertaalprijs 2014.'

heeft het boek geschreven en ik probeer me dienstbaar aan hem of haar op te stellen. Het is een dienstbaar beroep.

Wat klopt er dan weleens niet?

A.B. Yehoshua voerde een keer een pc op, op een kantoor in de jaren 60. Dat leek me niet te kloppen. Maar hij hield voet bij stuk, dus ik heb me aangepast. Het is tenslotte zijn boek.

Hoe ga je om met het snel wisselende Hebreeuwse slang?

Er wordt vaak gezegd dat je als vertaler op de hoogte moet zijn van het allerlaatste taalgebruik, maar dat valt mee. Zelfs bij jonge schrijvers zie je de taal van de straat flink gefilterd in

de literatuur terugkomen. Uitdrukkingen die ik niet ken bespreek ik met mensen die er verstand van hebben; verder kun je op internet alles vinden. Aan het aantal hits dat ik krijg wanneer ik iets zoek kan ik veel aflezen. Zijn het er veel, dan is het een bekende uitdrukking; zo niet, dan is het meestal iets dat een schrijver zelf verzonnen heeft. Het slangwoordenboek dat ik ooit gebruikte, is inmiddels verouderd en dat kijk ik nooit meer in.

Heb je veel contact met de schrijvers tijdens het werk?

Ik probeer de problemen die ik heb, eerst zelf op te lossen. Over wat er overblijft zoek ik contact met de schrijvers. Amos Oz is de enige ter

Amos Oz is de enige ter wereld die geen e-mail gebruikt en alleen met fax werkt

wereld die geen e-mail gebruikt en alleen met fax werkt. Yehoshua mailt of belt, en jonge schrijvers als Nir Baram doen alles per e-mail.

Daar kan vast weleens een vriendschap uit voortkomen...

Wanneer je je zo in iemands werk verdiept, ken je zijn of haar werk intiem. Het lijkt dan net of je die persoon ook intiem kent, maar dat is niet zo. Met sommige schrijvers heb ik goed contact, maar vriendschap is een te groot woord.

Kom je vaak in Israël?

Ik probeer er van tijd tot tijd heen te gaan. Na een congres in Jeruzalem, een paar jaar geleden, ben ik met mijn man twee weken door het land gereisd. Dat was voor het eerst in lange tijd dat ik er op vakantie was en niet alleen voor werk.

Naast vertalen ben je actief op andere gebieden.

Ik heb net mijn proefschrift ingeleverd, over de eerste Jiddisje krant, die in 1686 en 1687 in Amsterdam werd uitgegeven. Bij tijd en wijle ben ik journalist. Ik was drie jaar redacteur voor het NIW, schrijf recensies en interviews voor de NRC en ben eindredacteur van het Jiddisje blad *Grine Medine*. In mijn vrije tijd ben ik gepassioneerd hardloper.

Waar ben je nu mee bezig?

Ik werk aan een nieuw boek, van A.B. Yehoshua. De rode draad in mijn leven is en blijft nou eenmaal vertalen. ■

De Martinus Nijhoff Vertaalprijs is de belangrijkste Nederlandse onderscheiding voor vertalers. In 1955 is de prijs ingesteld ter nagedachtenis aan de dichter en vertaler Nijhoff. Aan de prijs is een vrij besteedbaar bedrag van € 35.000 verbonden. Op 22 maart 2014 ontvangt Hilde Pach de prijs op de landelijke vertaalanifestatie 'Nederland Vertaalt'.

